

1906*

Lőcsei Krisztus születése szoborcsoport – a valószínűen egyik legkorábbi betlehemes emlék a Kárpát-medencében

Pál mester első műve, amelyet Lőcse város megbízásából alkotott, a Krisztus születését ábrázoló szoborcsoportozat volt, a mely mai helyén a templom Csáky-oltárának barlangszerű fülkéjében szinte láthatatlan.

A szobrokat Wagner szerint, egy elveszett okmány keresése közben szinte csodás módon 1698-ban a lőcsei városháza falainak egyik rejtett üregében találták meg s ugyanakkor harangzúgás közben ünnepélyes körmenetben a főtemplomba vitték át.

Az emberek akkor azt hitték, hogy a város katolikus lakossága a XVI. században a protestánsok elől rejtette el a gyönyörű szobrokat s hogy ezek akkoriban a jezsuiták templomának, vagyis a mai minorita-templom ékességei voltak.

Tekintettel arra, hogy a XVI. században Lőcsén a reformáció elterjedése után alig volt katolikus s legalább a városházán mindenestre a protestánsok uralkodtak, szinte ki van zárva, hogy a mázsás szobrokat lopva ide hurczolták volna s a lutheránusoktól féltvén ezeket, hol-

ott a protestánsok a kezükbe jutó templomok régi oltárait is mind bántatlanul helyükön hagyták.

Több mint valószínű, hogy ezek a szobrok nem templom számára készültek.

Hogy a városháza falainak egyik óriási almáriummal elfedett vasajtós üregében találták meg ezeket, szinte biztosra veszem, hogy a szoborcsoportozatot Lőcse városa a középkori karácsonyi misztériumok céljaira rendelte meg, a melyeknek ez ép oly fontos kelléke volt, mint a karácsony idején Felső-Magyarországon még ma is sokfelé járó betlehemesek előadásánál a Krisztus születésének papirosból kivágott képeit tartalmazó kis templom: a betlehem.

Hogy a középkori misztériumok színhelye a városháza volt, ezt ép a Szepességen városainknak régi okmányokban felsorolt utca nevei is bizonyítják. Theatergassának a középkorban, Pirchalla szerint, nálunk azt az utcát nevezték, a mely a városház azon része felé nyílt, a hol a misztériumokat előadták.

Hogy a lőcsei Krisztus születése szoborcsoportozatot már eredeti-

leg, köröskörül szabad helyen való fölállításra szánták, erre alakjainak minden oldalról s a legapróbb részletekig pontos kidolgozása vall.

Több mint valószínű, hogy az alakok távolról sem voltak úgy összezsúfolva, mint mai helyükön. Mozdulataik után Ítéelve tágas félkörben sorakoztak s így alig képzelhető oly óriási szárnyasoltár, amelynek szekrényében a csoportozatot elhelyezhették volna.

Bármint volt is, a hét szobor a legapróbb részletekig befejezett s egyazon mester kezére vall és nemcsak a Szepesség, de egész Európa fafaragásának legkiválóbb emlékei közé tartozik.

Ha technikáját behatóan vizsgáljuk, szinte látjuk, mint támadnak az alaktalan fatuskón a mester fakalapácsal vert szélesfokú véssője alatt azok az egymásba olvadó síkok, a melyekkel, átmeneteiket finomabb szerszámaival kidolgozva, a fafaragó-szobrászat sajátos stíljének, formái széles kezelésének mintaszerű példáit alkotta meg.

A csoportozat térdeplő szobrai technikai szempontból véve mind

* A Szepességre megye művészeti emlékei. 2. Kötet szobrászat és festészet c. könyv részlete, szerkesztett, eredeti helyesírással közölt változata.

önállóak, művészi tartalmuknál fogva azonban szorosan összefüggnek egymással s tágas félkörben fölállítva, kompozíciójuk közép-pontja a gyermek Jézus volt, a kinek eredeti alakja nem maradt ránk.

A gyermek Jézus feje fölött kitért karokkal egy apró angyal énekelte a glóriát, kétfelől Mária és szent József térdepelt. Az alább fölsorolandókhöz hasonlóan mindketten egy pontra merednek szemükkel: a gyermek Jézusra. Mária valamennyinél nagyobb, fejedelmi alakja térdeplő helyzetben is másfél méter magas, lábaira omló uszálya merész redőkbe vonva nyúlik hátrafelé s a Csáky-oltáron egy ennek deszkafalába vágott nyílás rejti el. Tartása, ruhája, a vállain általvetett kendő, haja szinte szakasztott mása a Stoss krakkói nagy ' oltárán levő haldokló Szűznek, de típusa más s szelíden lehajló arcza, ha mint női szobraink általában, kissé üres is, valósággal képmás hatásával van ránk.

Arczképszerű, de jóval erőteljesebb jellemzés érvényesül a férfi-

alakokon. Szent József kissé balfélszerű, mintha a fejét előrenyújtó két hagyományos baromnak akarna egy kis helyet engedni, a mely Jézust lehellelével melegítette. Szakállas arcza tele van csendes áhítattal, szája félig énekre nyílt, bő újjú bibliai ruhát visel; vállán zsák. Az ökör és szamár feje ma a Csáky-oltár háttérére van szögezve, de nincs kizárva, hogy mint a zsegrai hasonló tárgyú töredéken, itt is a mester eredetileg egész alakban ábrázolta. Az egy mással szemben térdeplő pásztorok jellemzése a legjobban sikerült. Mindkettő ruhája gatyaszerű, bő nadrág, a vállon skapuláré.

A XIV. mellékletünkön látható pásztor csuklyát visel. Sasorrú északitáliai típusa után Ítélve, nyilván egy lőcsei olasz kalmár arczképe. Néma áhítattól sugárzó beszédes arcza tele van közvetlenséggel. Haja pompás fürtökben omlik

alá s a klasszikus arcznak remek keretét szolgál. S miközben mellet ver, kezeinek tartása rendkívül jellemző. A kézfejek megmintázása pedig fölülmúlhatatlanul finom.

A másik igénytelenebb megjelenésű s nem minden humor nélkül jellemzett kecskeszakállas pásztor arcza szláv típusra emlékeztet. Fején fölhajtott karimájú szalmakalap van, kezét szinte görcsösen összekulcsolja s közben egész odaadással énekel.

A kompozíciót a két gyermekifjú képében, hosszú ingben és dalmatikában ábrázolt angyal zárhatta el, a kinek imádkozó szobrát a Csáky-oltáron is a csoportozat elején kétfelől látjuk.

Stoss krakkói főoltárának s a lőcsei Krisztus születésének Mária-szobra között annyira rokonvadás, hogy Pál mesternek Stosshoz ugyancsak sok köze lehetett.

DIVALD KORNÉL (Eperjes, 1872 – Budapest, 1931) művészettörténész, muzeológus, műemlék-topográfus; író, műkritikus, fotográfus, az MTA levelező tagja.